

2025-03-12

Till

Utbildningsdepartementet

Remissyttrande: SOU 2024:81 Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning

Waldorfskolefederationen (WSF) är en intresseorganisation för de ca 40 waldorfskolor som finns i Sverige. Waldorfskolefederationen samarbetar också med representanter för Montessori- och Freinet-skolorna inom ramen för Idéburna skolors riksförbund i syfte att bevaka frågor som berör pedagogisk mångfald och alternativ pedagogik.

Waldorflärarhögskolan (WLH) är idag den enda institution som erbjuder utbildningar till waldorfförskollärare och waldorflärare. Utbildningarna är offentligt finansierade och ger behörighet att arbeta i waldorfpedagogisk förskola/skola. De står under tillsyn av UKÄ. Waldorflärarhögskolan har en unik position vad gäller pedagogiska alternativ. Vi är också del av Idéburna skolors riksförbund (ISR) inom vilket vi arbetar för att stärka de idéburna pedagogiska alternativens möjlighet att bedriva förskola/skola inom det svenska skolväsendet.

WSF och WLH har ett nära samarbete och bidrar till samverkan mellan utbildning och skolor.

Vi inleder med en kort sammanfattning i punktform. Direkt efter sammanfattningen kommer en beskrivning av under vilka förutsättningar som gäller för waldorfförskolläro- och waldorfläroarbldning. Därefter kommer kommentarer till några av utredningens förslag.

Sammanfattning

- **Kapitel 6 Tillträde till lärarutbildning**

Vi ställer oss i princip positiva till skärpta tillträdeskrav vad gäller betyg i svenska. Det verkar angeläget att pga. det lägre tillträdeskravet till förskolläroarbldningen finns möjlighet till ett visst språkstöd och språkutvecklingsarbete för studenterna i själva förskolläroarbldningen (se kommentar).

- **Avsnitt 10.2 Lärarutbildningarna behöver kopplas närmare till den blivande yrkesrollen**

Vi menar att det är olyckligt att utbildningshistoria inte syns i UVK eller examensmålen (se kommentar). Detta just för att synliggöra yrkesrollen och uppdraget (se kommentar).

- **Avsnitt 10.3 Lärarutbildningarnas vetenskapliga grund behöver utvecklas**

Vi delar utredningens uppfattning i detta avsnitt. Vi önskar mer forskning inom ämnesdidaktik. Men vi vill då också framhålla att vi vill se mer forskning som skiljer på ämnesdidaktik i olika åldrar (se kommentar).

- **Avsnitt 12.1.1 om kpu**

Vi ser vikten av alternativa vägar in i läraryrket. Vi menar dock att en så pass kort kpu som 60 hp är för kort (se kommentar).

- **Avsnitt 12.1.4 om arbetsintegrerad lärarutbildning**

Inom waldorfskolesammanhanget har vi en lång erfarenhet av just arbetsintegrerad lärarutbildning (AIL). Det finns stora fördelar, men också en del tydliga problem med AIL. Sammantaget menar vi dock att fördelarna uppväger nackdelarna och att det skulle finnas goda skäl att möjliggöra för fler att ta del av AIL (se kommentar).

- **Kapitel 13 Ökat behov av samverkan**

Vi menar att utredningen har rätt i att önska mer samverkan. Men då måste också andra myndigheter vara med på samma tåg (se kommentar).

- **Avsnitt 14.1 om ämnesdidaktik**

Vi ställer oss positiva till utökade ämnesdidaktik. Vi vill dock också påminna om att det särskilt i de yngre årskurserna är viktigt med utrymme för allmän didaktik (se kommentar).

- **Avsnitt 14.2 om UVK**

Vi menar att det är olyckligt att utbildningshistoria inte syns i UVK eller examensmålen (se kommentar).

- **Kapitel 15 Ökat fokus på kognitionsvetenskap**

Vi bejakar att man tydligt lyfter fram kognitionsvetenskapens plats i förskolläro- och lärarutbildning. Utöver att WLH självfallet arbetar med intern fortbildning önskar vi att både den fortbildning som finns och den som av utredningen föreslås

för lärarutbildare också kan komma WLH:s lärarutbildare till del (avsnitt 15.6) (se kommentar).

- **Kapitel 16 Ökat fokus på undervisning om läs- och skrivinlärning**

Vi vill understryka det som utredningen lyfter fram kring läs- och skrivinlärning.

Vi vill samtidigt framhålla att en aldrig så gedigen utbildning i läs- och skrivinlärning inte får legitimera minskat stöd till elever i behov av det (se kommentar).

Förutsättningar för waldorfförskollärary- och waldorfläraryutbildning

I samband med att lärarutbildningsreformen genomfördes 2011 förändrades även förutsättningarna för waldorfpedagogiska verksamheter i form av tillkommande särskilda bestämmelser för dessa. 2014 fick WLH offentligt finansierade och av Universitetskanslersämbetet (UKÄ) kvalitetsgranskade utbildningar.

Vår utgångspunkt är att staten historiskt har velat möjliggöra för waldorfpedagogik att inrymmas i det svenska utbildningssystemet. Vi vill också betona att det för oss är självklart att waldorfförskolor och waldorfskolor ska följa nationella läroplaner, liksom att förskollärarna och lärarna ska vara väl utbildade för sina uppdrag.

I och med den lärarutbildningsreformen som lades fram 2008 och genomfördes 2011 hotades waldorfförskollärary- och waldorfläraryutbildningarna på ett fundamentalt sätt och därmed även waldorfförskolornas och waldorfskolornas existens. Ett problem var att examensordningen för lärarutbildning ändrades. Från att ha haft en 1-7 och en 4-9 utbildning infördes i stället F-3-, 4-6- och ämneslärarutbildning. Möjligheten till ämnesbredd minskade och praktiskt estetiska ämnen lyftes bort från lågstadie- och mellanstadieläraryutbildningarna.

Det betydde att några av de bärande pedagogiska och didaktiska tankarna i waldorfpedagogiken blev svåra eller omöjliga för de nya statliga lärarutbildningarna att omfatta och genomföra. Det innebar bland annat att det blev svårare att arbeta ämnesintegrerat och med inslag av estetiska och praktiska lärprocesser, eftersom dessa kompetenser inte gick att få till i en och samma utbildning. Det innebar också att det blev svårare att ha den kontinuitet som det innebär att en lärare följer elever under flera år, om än inte alla ämnen. Ett lärosäte kan därför inte inom ramen för nuvarande examensordning för lärare organisera och genomföra en waldorfläraryutbildning. Dessutom är studentantalet lågt och därför inte ekonomiskt intressant. Det saknas också waldorfpedagogisk kompetens på lärosätena.

Utbildade waldorfförskollärare och waldorflärare gavs därför rätt att undervisa och sätta betyg i waldorfförskola och waldorfskola. Det finns särskild lag- och förordningstext om detta. Detta skedde redan 2011.

Genom ett omfattande arbete med att stärka kvaliteten på utbildningarna, kontinuerlig dialog med Utbildningsdepartementet och genom att visa på konsekvenserna av att inte ha en waldorflärarytbildning beslutade dåvarande regering med Jan Björklund som utbildningsminister att WLH från och med 2014 skulle erhålla offentlig finansiering och ställas under tillsyn av UKÄ. Året dessförinnan (2013) gavs studenter vid WLH rätt till CSN.

Det konstaterades helt enkelt från regeringens sida att utan en waldorfförskolläraryt- och waldorflärarytutbildning blir det i realiteten omöjligt att bedriva waldorfförskolor och waldorfskolor.

De svårigheter som då förelåg föreligger fortfarande. Det är alltså fortfarande motiverat att WLH ges förutsättningar och möjlighet att utbilda förskollärare och lärare till de waldorfpedagogiska verksamheterna. Vi tolkar utredningen som att waldorfförskolläraryt- och waldorflärarytutbildningarna kommer att få fortsätta utbildas vid WLH (avsnitt 20.5.3).

Det vore också motiverat att waldorfförskollärare och waldorflärare ges möjlighet till sådana fortbildningar som riktar sig generellt till förskollärare och lärare i Sverige.

Nationell kvalitetssäkring – utfall för WLH

WLH står alltså som nämnts ovan under tillsyn av UKÄ och lärosätet genomgick 2016 en större traditionell tillsyn. Detta efter att vi kontaktat UKÄ och efterfrågat en granskning. Vi såg det som angeläget för att identifiera vilka delar av verksamheten som särskilt behövde utvecklas. Tillsynen genomfördes och resulterade i en omfattande tillsynsrapport och beslut. Likt i princip alla tillsynsrapporter påtalades brister och utvecklingsområden, men beslutet var, även med dessa, positivt rörande kvalitet och kvalitetsarbete. Tillsynen följdes upp av UKÄ 2021. Även uppföljningsbeslutet var positivt avseende kvalitet och kvalitetsarbete. Det senaste beslutet bifogas. Det finns också redovisat i de årliga rapporter som WLH sänder till Utbildningsdepartementet.

Gällande lag- och förordningsskrivningar för waldorfförskollärar- och waldorflärarytbildning

Idag regleras krav på lärares utbildning i waldorfförskolor/waldorfskolor i Skollagen (2010:800) och i Förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare. Nedan presenteras kortfattat gällande reglering.

I 2 kap 13§ 1st 2p Skollagen framgår att kraven på statlig lärarlegitimation inte gäller vid:

- ”2. Undervisning i fristående skolor och fritidshem med viss särskild pedagogik.”
- ”Förskollärare [...] får trots det bedriva undervisning i fristående förskolor med viss särskild pedagogisk inriktning.”

Därutöver framgår av 2 kap 20§ att man får tillsvidareanställa lärare utan statlig lärarlegitimation:

- ”Även en lärare som är undantagen från krav på legitimation enligt föreskrifter som meddelats med stöd av 13 § tredje stycket och den som ska bedriva undervisning som avses i 17 § får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning”

Dessa skrivningar måste läsas tillsammans med relaterad förordningstext för att inte framstå som orimligt kravlösa.

Där framgår i 1 kap 4§ Behörighetsförordningen vad som menas med viss särskild pedagogik:

- ”Bestämmelserna i 2 kap. 17 § skollagen (2010:800) om viss särskild pedagogisk inriktning gäller waldorfpedagogisk inriktning.”

Därutöver krävs viss utbildning enligt 2 kap 10§ Behörighetsförordningen:

- ”Detta gäller bara om lärares utbildning omfattar waldorfpedagogik”

Dessa lag- och förordningstexter innebär sammantaget att det krävs utbildning för att få undervisa, sätta betyg och därmed anställas.

Vi menar emellertid att skrivningen ”utbildning omfattar waldorfpedagogik” är allt för svag. Den borde även omfatta krav på waldorfförskollärar- eller waldorflärarytbildning; eller ännu hellre krav på waldorfförskollärarlegitimation eller waldorflärarytlegitimation.

Kommentarer till enskilda delar av utredningen

Kapitel 6 Tillträde till lärarutbildning

Vi ställer oss positiva till skärpta tillträdeskrav vad gäller betyg i svenska.

Vi menar att det egentligen är viktigt att även förskollärare behärskar svenska på nivå C. Men vi ser också att det helt enkelt kan leda till för lågt antal förskollärarstudenter. Det verkar då angeläget att det finns möjlighet till ett visst språkstöd och språkutvecklingsarbete för studenterna i själv utbildningen. Det är av stor vikt att barn i förskolan ges en god språklig grund inför skolstart.

Kapitel 10 Principiella utgångspunkter för utredningens förslag

Här går vi in på avsnitten 10.2 och 10.3. (10.4 berörs i samband med 12.1.4)

Avsnitt 10.2 Lärarutbildningarna behöver kopplas närmare till den blivande yrkesrollen

Vi menar att det är olyckligt att utbildningshistoria inte syns i UVK eller examensmålen (se kommentar). Historielöshet är olyckligt inom många områden, även detta. Det har betydelse även för att synliggöra yrkesrollen och uppdraget.

Avsnitt 10.3 Lärarutbildningarnas vetenskapliga grund behöver utvecklas

Utredningen skriver ” Ett område som särskilt behöver uppmärksammas när det gäller forskningskompetens är ämnesdidaktik. Det påpekas i UKÄ:s slutsatser efter utvärdering av lärarutbildningarna”. Även vi önskar mer forskning inom ämnesdidaktik. Men vi vill då också framhålla att vi vill se mer forskning som skiljer på ämnesdidaktik i olika åldrar. Det finns en risk att den skola man skapar för de yngre eleverna blir alltmer (och alltför) lik den skola som finns för de äldre eleverna. Det är ju också en större andel lärare från högre årskurser som går över till forskning än vad det är lärare från lägre årskurser som gör det.

Vi vill också i det här sammanhanget lyfta de sexåringar som tidigare gick i förskola, som nu går i förskoleklass och snart i stället ska gå i årskurs 1. Det är viktigt att man då inte betraktar och behandlar dem som äldre och mer skolmogna än vad de är. Här kan forskning ha en avgörande betydelse.

Kapitel 12 Alternativa vägar till lärarexamen

Här går vi in på avsnitten 12.1.1 och 12.1.4.

Avsnitt 12.1.1

Vi ser vikten av alternativa vägar in i läraryrket. Vi menar dock att en så pass kort kpu som 60 hp är för kort. Vi menar att de specifika professionskunskaperna här underskattas. Vi vill ha fler behöriga lärare till våra skolor. De ska dock inte bara vara fler utan också professionskompetenta.

Avsnitt 12.1.4 arbetsintegrerad lärarutbildning

Inom det waldorfpedagogiska sammanhanget har vi en lång erfarenhet av just arbetsintegrerad lärarutbildning (AIL). WLH har i princip bedrivit sådan sedan starten 1970. Eftersom WLH ska tillgodose hela landets behov av waldorfförskollärare och waldorflärare har vi varit tvungna att finna en form och struktur som kan göra detta möjligt. Vi har ett upplägg som innebär att man arbetar i en verksamhet parallellt med studier. Man kommer till WLH under vissa modulveckor, alltså inte löpande varje vecka. Det finns stora fördelar, men också en del tydliga problem med detta. Sammantaget skulle vi dock att fördelarna uppväger nackdelarna och att det skulle finnas goda skäl att möjliggöra för fler att ta del av AIL.

Vi ser att det är till stor fördel för en blivande lärare att kunna kombinera studier och praktiskt arbete. Teorin berikar praktiken och praktiken bidrar till förståelsen av teorin. Om en skola dessutom möjliggör för en AIL-student att regelbundet dela med sig av glimtar från sin utbildning till de andra kollegorna gör man flera vinster. Skolan får ta del av nyare forskning inom det pedagogiska området och studenter tenderar att bli mer motiverade i studierna när det finns ett intresse från och samtal med kollegorna, vilket i sin tur kan bidra till att studenter slutför studierna.

Vår erfarenhet är också att samverkan och dialogen med förskolor och skolorna stöds av AIL. Studenterna blir en direkt kontakt in i skolorna, men dialog med skolledning och handledare blir också mer självklar. Det gör att vi som utbildningsinstitution får signaler om behov, vi får kontakt med förskollärare och lärare som kan bidra i den platsförlagda utbildningen, m.m. Detta senare lyfts ju i utredningen fram som viktigt och något som borde utökas (avsnitt 10.4 och 13.4). Vi vill framhålla att även det här remissyttrandet som är skrivet av WLH och skolornas intresseorganisation, Waldorfskolefederationen, är ett exempel på samverkan.

Det finns också problem. Ett är att en förskola/skola får en medarbetare som inte är utbildad från början. Det är en belastning på så sätt att skolan måste stödja den medarbetaren mer än vad som skulle behövas annars.

Ett annat problem är ekonomi. Att anställa någon som i sin tjänst ska ha tid avsatt för studier är dyrt. Skolpengen är ju inte avpassad för det. Vissa kommuner har tillskjutit medel (t ex Borlänge kommun).

Eftersom våra utbildningar/verksamheter inte får extra medel för AIL innebär detta att studenterna får svårare att mäta med att kombinera arbete och studier. Vi måste sprida ut studierna över fler år, något som i sig kan verka avskräckande för den som vill studera till waldorflärare (eller lärare överhuvudtaget).

Man kan också självfallet ifrågasätta att vissa grupper i samhället ska få sin yrkesutbildning i så hög grad bekostad av samhället. Andra får ta studielån. Det är ju ett likvärdighets- och rättviseproblem. Detta är en ideologisk och delvis pragmatisk fråga som vi inte tar ställning till här.

Trots dessa problem eller nackdelar menar vi att det ur kvalitetssynpunkt finns mycket att vinna på AIL och att det finns goda skäl att skapa förutsättningar för sådana utbildningsformer.

Kapitel 13 Ökat behov av samverkan

Vi kan bara bejaka värdet av samverkan. Samverkan är utvecklande, kan vara besparande, men tar också tid. Det gäller utbildning, men också samverkan kring forskning. WLH har utvecklat nätverk och samarbete med andra waldorfpedagogiska institutioner i flera länder, inte minst i Norge och Finland.

Att dela på kompetenta lärare kan ha stora fördelar. Samtidigt önskar UKÄ att man har färre och större tjänster. Men detta innebär då risk för sämre specialkunskaper. Vi menar att utredningen har rätt i att önska mer samverkan. Men då måste också andra myndigheter vara med på samma tåg.

I avsnitt 10.4 skriver utredningen ”Möjligheten att anställa adjunkter med skolbakgrund används alltför sällan. Behovet av detta lyfts också fram av UKÄ i sin sammanfattning av utvärderingen av lärarutbildningarna.” Samtidigt sälls ofta höga krav på akademisk kompetens. En adjunkt ligger också lönemässigt lägre än andra lärare på lärosäten. En lärare med förstelärartjänst har idag en ganska hög lön. Så för en erfaren lärare, med kanske förstelärartjänst på en skola, är incitamenten för att gå över till lärarutbildning kanske låga.

Kapitel 14 Utveckla innehållet i lärarutbildningarna

Vi ställer oss positiva till utökad ämnesdidaktik. Att kombinera ämne och ämnesdidaktik i lärarutbildning är också ett ekonomiskt sätt att nyttja utbildningstiden.

Vi vill dock också påminna om att det särskilt i de yngre årskurserna är viktigt med utrymme för allmän didaktik. Vi ser att detta möjliggörs mer i det fritidspedagogiska och förskolepedagogiska området. Vi vill framhålla att det inte bör tappas bort i de lägre skolåldrarna heller.

När något nytt ska ges mer utrymme måste något annat ges mindre utrymme eller tas bort. Det är nödvändigt och rimligt. Vi menar dock att de tär olyckligt att utbildningshistoria inte syns i UVK eller examensmålen. Att känna till sin historia är en del av av professionskunskapen. Förskollärare och lärare är i hög grad specialiserade inom olika områden. Utbildningshistoria är något som kan bidra till att man har en gemensam historia och utveckling. Vi noterar att även i en utredning som denna lägger man ned många sidor på att se tillbaka på vad som varit och hur det har utvecklats. Det är adekvat. Det är det också i en förskollärary- och lärarutbildning.

Kapitel 15 Ökat fokus på kognitionsvetenskap

Vi bejakar att man tydligt lyfter fram kognitionsvetenskapens plats i förskollärary- och lärarutbildning. Vi utgår ifrån att det har getts utrymme även i befintliga utbildningar även om det inte alltid har varit tydligt framskrivet i examensmålen. Så har det varit på WLH. Vi har också haft gästlärare med specialistkompetens som har undervisat i detta.

Utöver att vi självfallet arbetar med intern fortbildning önskar vi att den fortbildning som av utredningen föreslås för lärarutbildare också kan komma WLH:s lärarutbildare till del (avsnitt 15.4.3 och 15.6). Vi menar också att waldorflärare, som ju anses behöriga att undervisa i waldorfskola, borde ha möjlighet att gå de fortbildningar som redan idag finns (avsnitt 15.4.3)

Kapitel 16 Ökat fokus på undervisning om läs- och skrivinlärning

Vi vill understryka det som utredningen lyfter fram kring läs- och skrivinlärning. Eftersom detta i hög grad handlar om metod, så finns det naturligtvis också waldorfpedagogiska aspekter. Inom waldorfpedagogiken har man traditionellt arbete med framför allt syntetisk metod (även om det inte tidigare har kallats för det) med inslag av helordsmetoden. Man har valt att inte använda digitala verktyg. Just det senare kritiserades starkt av Skolinspektionen för bara några få år sedan. Nu kan vi se att man även från statens sida ser vikten av att arbeta grundligt med läs- och skrivinlärning, med stora inslag av övning och utan stora inslag av digitala verktyg. Det ställer vi oss positiva till.

Vi vill samtidigt framhålla att en aldrig så gedigen utbildning i läs- och skrivinlärning inte får legitimera minskat stöd till elever i behov av det. Det finns elever vars funktionsnedsättning(ar) gör det nödvändigt att få ett stöd utanför den stora klassrumssituationen och/eller där det krävs speciallärarkompetens.

Avslutning

Enligt artikel 14 i EU-stadgan (Lissabonfördraget) har vårdnadshavare rätt att välja alternativ pedagogik. Detta kan inte enbart handla om organisationsform eftersom en genuin alternativpedagogik också arbetar med en unik pedagogisk och didaktisk praktik, något som i sin tur kräver särskilda utbildningar. Det måste helt enkelt finnas utrymme även för olika pedagogiska inriktningar.

Vi önskar att detta någonstans hade nämnts och att utredningen visat en mer explicit förståelse för det allmänna pedagogiska värdet av en större mångfald även inom lärarutbildningar (precis som inom skola och förskola).

I Norge finns Steinerhøyskolen (med examensrätt), som utbildar waldorfförskollärare och waldorflärare. Detta hade kunnat nämnas i avsnitt 9.3.3. Den forskning som kräva för att utveckla pedagogik antingen den är mainstream eller alternativ (som t.ex. Freinet, Montessori eller waldorf) är beroende av att det finns institutioner som Steinerhøyskolen, WLH eller Alanus Hochschule (Tyskland). Här är utbildning och forskning förutsättningar för varandra. Vi skulle önska att det gavs möjlighet för Montessorilärarutbildning och Freinetlärarutbildning precis som det görs för waldorflärarutbildning.

Caroline Bratt
Waldorflärarhögskolan

Maria Norberg
Waldorfskolefederationen